

УДК 343.9

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.16>

orcid. org / 0000-0002-8703-7003

© Корабель М.Г., 2024

orcid. org / 0000-0002-6019-1086

© Павленко Т.А., 2024

М.Г. Корабель, Т.А. Павленко

**ДОПИТ СВИДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ
ОСІБ ВІД ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ
ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ЗЛОЧИНІВ
АГРЕСІЇ**

M. Korabel, T. Pavlenko

**INTERROGATION OF WITNESSES AND
VICTIMS OF CERTAIN CATEGORIES
OF WAR CRIMES AND CRIMES OF
AGGRESSION**

Анотація. В науковій статті розглянуто питання підготовки, планування та проведення допиту потерпілих осіб та свідків воєнних кримінальних правопорушень, що вчиняються на території України в результаті повномасштабного вторгненням російської федерації.

Грубе порушення норм міжнародного права, що передбачені в положеннях Женевських конвенцій та Римському статуті міжнародного кримінального суду, та національного законодавства України має закінчитися притягненням винних осіб до відповідальності. Наявність доказової бази є запорукою досягнення справедливого правосуддя.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає певний перелік слідчих (розшукових) дій для встановлення істини по справі. На досудовому розслідуванні значна частина інформації, що є важливою в процесі доказування та перевірки, отримується під час допиту потерпілих та свідків кримінального правопорушення. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування, як окрема категорія воєнних злочинів та злочинів агресії, мають певну специфіку через емоційний стан осіб, що мають бути допитані.

На етапі підготовки та планування допиту необхідно зібрати інформацію про особу, що допитуватиметься, це є необхідним для встановлення психологічного контакту. Допит свідків насильницьких кримінальних правопорушень є емоційно складним, адже в більшості випадків особи були свідками знущань щодо їх рідних. Під час допиту свідків найкраще

отримати інформацію що передувала злочину та події, що відбувалися після, важливо враховувати особливості професії свідків та їх можливі вади.

Допит, як одна з найважливіших процесуальних дій в розслідуванні кримінальних правопорушень, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваній особі факти, що мають значення для встановлення істини по справі.

Інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в допиті участь обов'язково має враховувати наявність певних емоційних особливостей потерпілих та свідків насильницьких кримінальних правопорушень. Наявність фізичних та психологічних травм необхідно враховувати як під час підготовки до допита, так і в процесі його проведення.

Ключові слова. допит, тактика допиту, слідчі (розшукові) дії, кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування, насильницькі кримінальні правопорушення, воєнні злочини, злочини агресії, Римський статут Міжнародного кримінального суду, потерпіла особа, свідок, планування допиту.

Annotation. The article deals with the issues of preparation, planning and conducting interrogation of victims and witnesses of war criminal offenses committed on the territory of Ukraine as a result of the full-scale invasion of the Russian Federation.

The gross violation of international law, as enshrined in the Geneva Conventions and the Rome Statute of the International Criminal Court, and the national legislation of Ukraine must result in bringing the perpetrators to justice. The existence of an evidence base is the key to achieving fair justice.

The Criminal Procedure Code of Ukraine provides for a certain list of investigative (detective) actions to establish the truth in a case. During the pre-trial investigation, much of the information that is important in the process of proof and verification is obtained during the interrogation of victims and witnesses of a criminal offense. Criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability, torture, as a separate category of war crimes and crimes of aggression, have a certain specificity due to the emotional state of the persons to be interrogated.

At the stage of preparing and planning the interrogation, it is necessary to collect information about the person to be interrogated, which is necessary to establish psychological contact. Interrogation of witnesses to violent criminal offenses is emotionally difficult, because in most cases, people have witnessed abuse of their relatives. During the interrogation of witnesses, it is best to obtain information about the events that preceded the crime and the events that took place afterwards, and it is important to take into account the peculiarities of the witnesses' profession and their possible shortcomings.

Interrogation, as one of the most important procedural actions in the investigation of criminal offenses, is aimed at obtaining information about facts known to the person being interrogated that are relevant to establishing the truth in the case.

The information and psychological process of communication between persons involved in the interrogation must take into account the presence of certain emotional characteristics of victims and witnesses of violent criminal offenses. The presence of physical and psychological traumas should be taken into account both during.

Key words. interrogation, interrogation tactics, investigative (search) actions, criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability, torture, violent criminal offenses, war crimes, crimes of aggression, the Rome Statute of the International Criminal Court, victim, witness, interrogation planning.

Постановка проблеми. З перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України і до сьогодні продовжується вчинення насильницьких кримінальних правопорушень. Такі дії країни агресора порушують закони та звичаї ведення війни, до найпоширеніших насильницьких злочинів варто віднести масові вбивства мирного населення та полонених, зґвалтування, сексуальне насильство, примусова проституція, катування полонених та цивільних осіб, тощо.

Діяння, що містять ознаки воєнних злочинів, злочинів агресії, злочинів геноциду, злочинів проти людяності, підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, що діє на підставі Римському статуті міжнародного кримінального суду, також чинний Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за наведені вище кримінально-протиправні діяння. Зазначене дає підстави говорити про перспективу притягнення винних, у зазначених злочинах осіб, до відповідальності. А отже, у перспективі вельми важливим є збір необхідної інформації та доказів вчинення воєнних та інших злочинів, зазначеної категорії.

Злочини проти статевої свободи та недоторканості, катування, як окрема категорія воєнних злочинів та злочинів геноциду, потребують окремої уваги в процесі розслідування та відповідної підготовки правоохоронних органів для недопущення високого рівня латентності насильницьких кримінальних правопорушень.

Збір доказів воєнних злочинів є запорукою притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. В процесі доказування важливу роль відіграє опитування (допит) потерпілих та свідків досліджуваних кримінальних правопорушень, що і буде проаналізовано в статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки, планування та проведення допиту потерпілих осіб та свідків кримінальних правопорушень завжди було однією з центральних проблем у дослідженнях науковців. На основні проблемні аспекти проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії звертав увагу у своїх роботах О.В. Ряшко. На важливості встановлення контакту між представником правоохоронного (судового) органу та потерпілим/свідком зауважував В.Ю. Шепітько.

Щодо окремих аспектів допиту свідка або потерпілого від насильницьких посягань в умовах відкритого збройного конфлікту наголошувала М.Г. Корабель. Проте питання специфіки планування, підготовки та проведення допиту потерпілих/свідків від сексуального насильства, катування, як окремої категорії воєнних злочинів та злочинів агресії, й досі є недостатньо розробленими.

Метою наукової статті є дослідження особливостей проведення допиту потерпілих та свідків сексуального насильства, катування, як воєнних злочинів

та злочинів агресії, та встановлення рекомендацій щодо зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Виклад основного матеріалу. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає певний перелік слідчих (розшукових) дій для встановлення істини по справі щодо вчиненого кримінального правопорушення. О. В. Ряшко зазначає: «Зміст досудового розслідування полягає в тому, що воно є цілеспрямованим процесом, метою якого є відтворення минулої події злочину. До особливостей пошукової діяльності слідчого на етапі досудового розслідування належать відсутність вичерпної мисленнєвої моделі злочину, надходження неповторюваної інформації про подію злочину, конфліктний характер спілкування та висока емоційна напруга, обмеженість в часі, обумовлена строками досудового розслідування.»[1, с. 231].

В досудовому розслідуванні значна кількість інформації, що є важливою в процесі доказування та перевірки, отримується під час допиту потерпілих та свідків кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування, мають певну специфіку через емоційний стан осіб, що мають бути допитані. Адже отримані не лише фізичні, а і психологічні травми потребують високого рівня підготовленості осіб, що проводять опитування (допит).

В роботах В. Ю. Шепітька зазначено, що допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини по справі [2, с. 338].

Саме інформаційно-психологічний процес спілкування під час проведення допиту, встановлення контакту між слідчим та особою, що допитується, відіграє важливу роль отримання необхідної інформації для встановлення істини по справі.

Підготовка до допиту має містити не лише знання матеріалів справи, а вивчення даних про особу допитуваного та складання плану допиту.

На етапі підготовки до допиту необхідно зібрати інформацію про особу допитуваного, це є необхідним для встановлення психологічного контакту. Допит свідків насильницьких кримінальних правопорушень є емоційно складним, адже в більшості випадків вони були свідками знуцань над рідними їм особами.

Під час допиту свідків найкраще отримати інформацію, що передувала злочину, та події, що відбувалися після, важливо враховувати особливості професії свідків та їх можливі вади. Так, О. В. Ряшко відмічає, що особи з певними фізичними вадами можуть повідомити достовірну інформацію, охаракте-

ризувавши особливості голосу, а людина, яка погано чує, особливу увагу зверне на міміку та риси обличчя, саме тому слідчий має добре ознайомитись зі всіма даними, які характеризують особу допитуваного, враховуючи його фізичний та психічний стан, що зрештою, буде сприяти визначенню найбільш ефективних шляхів допиту [1, с. 165].

В наслідок психологічного напруження допит потерпілих осіб або свідків насильницьких злочинів вирізняється значною емоційністю. Або в результаті психологічної травми допитувана особа стає закритою для спілкування.

Через хвилювання внаслідок осуду близькими поведінки, що передувала (відмова евакуації), потерпіла може робити акцент на певних моментах подій, корити себе що вчинила так, а не інакше.

Допит з жертвами насильства має бути схожий на дружню бесіду, слідчий має продемонструвати розуміння, співчуття та зацікавленість в притягненні до відповідальності винних осіб. Відсутність психологічного контакту може унеможливити встановлення істини по справі та виражатиметься у суб'єктивному оцінюванні подій злочину потерпілою особою. Але, результатом такої бесіди має бути отримана необхідна інформація про відомі допитуваній особі події кримінального правопорушення.

Підготовка до проведення допиту у кримінальних справах проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є важливим етапом для розслідування кримінального правопорушення. Саме перший допит потерпілої особи може допомогти в отриманні повної та детальної інформації вчиненого злочину [3, с. 138].

Для систематизованого з'ясування обставин справи є планування допиту. Планування – це логіко-мисленнєвий процес, який включає аналіз питань, що підлягають вирішенню, їх чітку послідовність. Планування слід розглядати як сукупність складних розумових операцій, що спрямовані на формування завдань розслідування та визначення найбільш раціональних і ефективних шляхів їх розв'язання, котрі забезпечують всебічне і повне доказування по кримінальній справі [1, с. 234].

Під час планування допиту потерпілих осіб і свідків катування та злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості потрібно визначити перелік запитань для отримання інформації щодо кримінального провадження. Проте, розпочинати допит потрібно з проведення бесіди щодо важливості даної процесуальної дії для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Не можна давати обіцянок, що винні особи будуть покарані стовідсотково, правоохоронні органи безумовно зроблять все необхідне щоб винні зазнали покарання, проте не потрібно зайвих обіцянок. Найкращим способом встановити психологічний контакт – це спілкування на тему, в якій допитувана

особа обізнана (освіта, професія, хобі), приділити увагу її вподобанням та поступово перейти до проведення допиту.

Незалежно від обставин справи, інформації, що вже відома слідчому, упереджене ставлення є неприпустимим під час планування допиту та безпосередньо його проведення.

Саме за допомогою допиту слідчий не тільки отримує інформацію, а також перевіряє вже відомі слідству обставини справи та дає оцінку одержаним відомостям. В кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості в умовах російської агресії, слідчий має враховувати тяжкий психологічний стан потерпілої особи та під час допиту не наполягати на уточненні певних подій. Емоційний стан потерпілої особи під час допиту допоможе слідчому орієнтуватися в доцільності послідовності запитань [3, с. 139].

Висновки. Допит, як одна з найважливіших процесуальних дій в розслідуванні кримінальних правопорушень, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваній особі факти, що мають значення для встановлення істини по справі.

Інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть участь в допиті, обов'язково має враховувати наявність певних емоційних особливостей потерпілих та свідків насильницьких кримінальних правопорушень. Наявність фізичних та психологічних травм обов'язково треба брати до уваги як під час підготовки до допита, так і в процесі його проведення.

Література

1. Ряшко О. В. Допит свідка та потерпілого на стадії досудового розслідування: юридично – психологічний аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ №13, 2009. С. 230-236. 2. Шепітька В. Ю. Криміналістика. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 728 с. 3. Корабель М.Г. Психологія допиту потерпілого від насильства в сучасних умовах війни. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознаками статі в умовах глобальних викликів сьогодення.* 2022/7/8. С.137-140. URL: <https://dSPACE.oduvs.edu.ua/server/api/c>.